

AK Parti-CHP temsil asimetrisi ve Erdoğan-Özel görüşmesinde Anayasa

Yazar: Mehmet Gün / 30 Nisan 2024, Salı / Oda: Siyaset

Gözler 2 Mayıs'taki Erdoğan-Özel görüşmesinde, 31 Mart seçmen tercihiyle TBMM arasındaki temsil asimetrisini gösterdi. Görüşme Anayasa açısından da fırsatlar doğurabilir. TBMM Başkanı Kurtulmuş temalarına CHP'yle başlıyor.

AK Parti Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Özgür Özel'in 2 Mayıs'ta görüşmesi bekleniyor. Bu önemli görüşmenin yapıcı bir havada gerçekleşeceğini, şartların iki politikacıyı da ülkemiz için olumlu sonuçlar ortaya çıkarmaya zorlayacağını düşünüyorum.

Zira, 2023'teki genel seçimlerde Cumhur İttifakı'nın cumhurbaşkanlığı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) çoğunluğunu, 31 Mart 2024'teki yerel seçimlerde ise CHP'nin belediyelerde ezici çoğunluğu kazanması ilginç bir temsil asimetrisi ortaya çıkardı. Yasamada çoğunluğa sahip Cumhur İttifakı'nın halktaki karşılığı önemli oranda azalırken, yerel seçimlerde CHP'yi birinci parti seviyesine çıkaran seçmenler Meclis'te güncel oranlarda temsil edilmiyor. Genel seçimlerin yenilenmesi ise hiç gündemde değil.

İktidar-muhalefet temsil asimetrisi

Bu durumun, bir açıdan bakıldığında, temsilde adaleti zedelediği söylenebilir. Diğer bir açıdan ise yüzde 50+1 şartına tabi cumhurbaşkanlığı sisteminin genel seçimlerden farklı mahiyette olduğu, genel seçimler ile yerel seçimlerin dinamiklerinin aynı olmadığı, farklı temsil durumu ortaya çıkmasının doğal olduğu savunulabilir.

Bence ortaya çıkan temsil asimetrisine “Bu durumdan olumlu ne sonuç çıkarılabilir?” açısıyla da bakmak “Kemikleşmiş sorunlara kalıcı çözüm getiren bir uzlaşma çıkarılabilir mi” diye sormak gerekiyor.

Asırlık uzlaşma fırsatı çıkar mı?

Gerçekten de merkezi yönetim ile yerel yönetimlerdeki farklılık şeklinde ortaya çıkan temsil asimetrisi, siyaset alanında iki tarafın da birbirine muhtaç olduğu (simbiyotik) bir denge oluşturuyor. İşte iktidar ve muhalefetin birbirine karşılıklı bağımlılığı, anayasa müzakerelerinde, Türkiye için asırlık bir fırsat penceresi aralama potansiyeline sahip.

Eğer Erdoğan ve Özel, Türkiye'nin yargı, hukukun üstünlüğü, temsilde adalet, yönetimde ve ekonomide istikrar gibi temel sorunlarına kalıcı çözüm getirecek bir **anayasa değişikliği yapmak için birlikte çalışma** konusunda anlaşabilirler ise bu asırlık fırsat penceresi sonuna kadar açılacak, böylece sürdürülebilir ekonomik büyümenin ve refah artışının kapıları da aralanacaktır.

Umut veren görüşme ve gündem

Erdoğan ile Özel'in, yani 2028 yılına kadar iktidarı hukuken garanti altında olan ile 2028 seçimlerinde iktidar olma umudu taşıyanın uzun bir aradan sonra baş başa görüşecek olması ve görüşmede Erdoğan'ın yeni anayasa yapımı önerisini gündeme getirme ihtimali son derece önemlidir.

Çünkü Türkiye'nin, adeta kördüğüm halini almış ve kemikleşmiş olan temel sorunları toplumun kahir çoğunluğunun mutabık olduğu kapsayıcı bir uzlaşma ile kalıcı olarak çözülebilir.

Bu bakımdan tek başına Erdoğan ile Özel'in görüşmesi de bu görüşmede anayasanın gündeme gelecek olması da çok önemli ve olumlu bir gelişmedir.

Daha İyi Yargı Derneği'ni ve çalışmalarını tanıtmak için geçen hafta Strazburg'da Avrupa Konseyi'nde ve Brüksel'de Avrupa Birliği'nde (AB) yaptığım temaslar sırasında görüştüğüm bir kısım bürokratlar ve politikacılar da benzer bir düşünce ve beklenti içindeler. Yargı ve hukukun üstünlüğü konusunda varılacak bir mutabakatın, AB'ye tam üyelik için Türkiye'nin önünü ve yolunu açabileceği söyleniyor.

Öncesinde iyi hazırlanılmalı

Temsil asimetrisinin ortaya çıkardığı bu tarihi görüşme öncesinde iki tarafın da çok iyi hazırlanacaklarına ve sözünü ettiğim asırlık fırsat penceresinin aralanacağına inanıyorum.

İlk görüşmede tarafların birbirlerini önyargısız ve ön şartsız olarak dinlemeleri, hiçbir şeyde olmasa bile müzakereleri sürdürmekte anlaşmaları gerektiğini düşünüyorum. Güven artırıcı ve gerçekleşmesi kolay jestlerin, örneğin Özel'in dillendireceğini kamuoyuna açıklamış olduğu Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının yerine getirilmesi buna karşılık Özel'in de anayasa görüşmelerini sürdüreceğini ifade etmesi gibi kolay gerçekleştirilecek jestlerle hem taraflar arasında hem de kamuoyunda güven oluşturulabilir.

Ancak, dünyanın içinde bulunduğu zorlu ve hızla değişen şartlarda Erdoğan ve Özel'in il görüşmede daha da ileriye gitmelerinin, Türkiye'nin anayasa değişikliği ile çözülecek temel sorunlarının ne olduğunu, anayasa değişikliğinde izlenecek yöntemi ana başlıkları ile belirlemelerinin, kırmızı çizgilerini ise en başta net olarak ortaya koymalarının zaruri olduğunu düşünüyorum.

Anayasa değişikliği peşinen reddedilemez

Türkiye, yargı, hukukun üstünlüğü, yönetimde istikrar ve temsil adaleti sorunlarını cumhuriyetin başından beri tam bir çözüme kavuşturamamıştır. Devlet yönetiminde savrulmalar, askeri darbelerle ortaya çıkan sert kırılmalar, ona bağlı olarak ekonomi ve refahta ileri ve geri gidişler bu sorunların ortaya çıkardığı acı sonuçlardır.

Bu sorunların çözümü sağlıklı ve kalıcı bir anayasa değişikliğine bağlıdır. Yargı sorununun çözümü için, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na ve yargısal meslek kuruluşlarına ilişkin hükümlerin; cumhurbaşkanlığı hükümet sistemindeki dengesizlikleri ve denetim eksikliğini gidermek için yürütme yasama ilişkilerine ilişkin hükümlerin ve halkın yönetimde temsili için ise seçimlere ve siyasi partilere ilişkin hükümlerin değiştirilmesi zorunludur.

Dolayısı ile AK Parti'nin yeni anayasa teklifini, neyi niçin ve nasıl değiştirmeyi teklif ettiklerini tam olarak anlamadan, baştan, peşinen ve toptan reddetmek doğru değildir. O nedenle Özel'in Erdoğan'a ilk sorusu "Yeni ve sivil anayasa teklif ederken ülkenin hangi temel sorunlarını nasıl çözmek istiyorsunuz" olmalıdır.

Değişikliğin kaderini Özel belirleyebilir

Görüşmelerde kendisine önerilecek anayasa değişikliği gündemini, buna karşı kendisinin önereceği anayasa gündemini ve Erdoğan'ın bu konudaki sözlerini tam bir şeffaflıkla kamuoyu ile paylaşmak kaydıyla CHP lideri Özgür Özel, AK Parti'nin yeni ve sivil anayasa söyleminin kaderini ya da anayasa değişikliğinin kapsamını belirleyebilir. Zira Meclis'teki temsil gücü sahada zayıflayan Erdoğan'ın anayasayı halka rağmen değiştirmesi mümkün değildir.

Dolayısıyla Özel, görüşmeler hakkında kamuoyuna karşı tam şeffaf olarak halkın hakem olmasını sağlamalı böyle bir ortamda hem kendi gündemindeki konuları ortaya koymalı hem de karşı tarafı da aynısını yapmaya zorlayarak öncelikle anayasa değişikliğinin çerçevesinde ve konu başlıklarında bir anlaşma yapılmasını sağlamalıdır.

Halkın sürece katılımı şart

Anayasa değişikliği yapmaya dair bir anlaşmada müzakerelerin nasıl yürütüleceği ve kamuoyunun sürece nasıl katılacağı, konu başlıklarının belirlenmesi kadar önemlidir. Halkın hem anayasa hazırlık sürecine etkin katılımı hem de ortaya çıkarılacak olan değişiklik metninde yüzde 50+1'den çok daha yüksek bir oy ile mutabık olması, yapılacak değişikliğe "sivil anayasa" niteliği kazandıracaktır.

Dolayısıyla iktidar ve muhalefet, halkın katılımı olmaksızın, Meclis'te 400 oy ile anayasa değişikliği yapmaktan kaçınmalı, mutlaka referandum kararı alınmalı, referandumda değişikliğin katılan seçmenlerin en az beşte üçünün yeni anayasaya evet demesi şartında anlaşılmalıdır. Halkın beşte üçü gibi kahir bir çoğunluğunun mutabık olacağı gerçekten "sivil" nitelikli bir anayasa ortaya çıkarmak hedeflenmelidir.

Mevcut Anayasaya uyum şartı

Ana muhalefetin, hali hazırda kamuoyuna ilan etmiş olduğu gibi, hâlen ya uyulmamış veya gereği yerine getirilmemiş olan Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve sair yargı kararlarına uyulmasını bir ön şart olarak ileri sürmek istemesi doğaldır.

Bu hususta karar verirken şu soruyu sormak gerekiyor: "Bütün bunlar mı yoksa bu durumlara neden olan kök sebep yargı sorunu mu daha önemlidir?" Dolayısı ile eğer görüşmede bir ön şart sürece ise Özel'in, bu kararların yerine getirilmesini şart koşması mı bunların yoksa kök sebebi olan yargı sorununun çözümünü mü gündeme koydurması daha önemlidir?

Bana göre ikincisi, aslında birincisinin çözümünü de içerir. Özel yargı sorununu anayasa gündemine aldirmayı başarır ise oluşacak ortamda yargının neden olduğu diğer sorunlar da kısa sürede kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Zira bu hususlar yargı bağımsızlığının aksaması nedeniyle ortaya çıkan sonuçlardır. Esas mesele, yargı bağımsızlığının tam olarak tesis edilmesidir. Bağımsız yargıda hiç kimse yargı kararlarına uymama cesaretini gösteremez. Müzakere taktiği olarak da "yargı kararlarını yerine getirmeyen" durumunda bırakmak, Erdoğan üzerinde daha etkili olabilir.

Bağımsız yargı ve yönetimde istikrar

Anayasanın yargıya ilişkin mevcut hükümleri Hakimler ve Savcılar Kurulunu (HSK) yürütmenin uzantısı haline getirmektedir.

Öte yandan cumhurbaşkanına, yardımcılara, bakanlara ve kamu görevlilerine karşı olağan işlevini yerine getirmek için yargıya soruşturma izni verilmesi şarttır.

Bu durumda, yargı gücü, devleti ve ekonomiyi yöneten kesimlere karşı hukukun üstünlüğünü sağlamaya yetkin değildir. Yürütmeye ve kamu görevlilerine özgürce hesap sorabilen bağımsız yargı, yönetimde ve ekonomide istikrarın ilk ve temel şartıdır. Dolayısıyla bağımsız ve yöneticileri hukukla etkin olarak sınırlandırma yeteneğine sahip bağımsız yargı, Türkiye'nin yönetimde istikrar sorununu çözmek için en önemli şarttır.

Bu nedenle yönetimde istikrarı sağlamak için de anayasa müzakerelerinin ilk maddesi yargı olmalıdır. Yargının görevini yapması için idari amirlerden soruşturma izni alma şartları kaldırılmalı, dokunulmazlıklar yeniden düzenlenmelidir.

Meclis'in denge ve denetleme işlevi

Yönetimde istikrarın diğer bir ayağı yürütme ile yasama, yani cumhurbaşkanlığını Meclis'in dengeleyip denetleyebilmesi, gerektiğinde değişiklik yapabilmesidir. Yönetimde istikrar için cumhurbaşkanını halkın doğrudan seçmesi ile genel seçimler öncesinde muhalefetin vaat ettiği güçlendirilmiş parlamenter sistem önerilerini uzlaştırmak, bir zaruret ve aynı zamanda yönetim sistemini iyileştirme fırsatı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu iki sistemi uzlaştırmak için cumhurbaşkanını halkın seçmesi korunurken, atayacağı yardımcılar ile bakanların Meclis'in güvenoyu ile göreve başlaması ve güvensizlikle düşürülmesi, gensoru sisteminin yeniden ihdas edilmesi, hatta ağırlaştırılmış beşte üç gibi bir oranla cumhurbaşkanının düşürülmesi gibi formüller üzerinde müzakere edilebilir.

Temsilde adalet

Devlet yönetiminde ve ekonomide istikrarın en kökteki temeli, halkın yönetimde âdil olarak temsil edilmesidir. Tek kişilik hükümet de denilebilen cumhurbaşkanlığı sisteminde halkın yürütmede temsili oldukça kısıtlanmış, Meclis'te temsile indirgenmiştir. Ancak mevcut şartlarda bile halkın Meclis'te temsilindeki kısıtları ortadan kaldırmak yürütmenin Meclis'i dilediği gibi çalıştırmasını frenleyerek yönetime bir nebze de olsa denge ve istikrar getirebilir.

Ülkedeki değişik siyasi akımların gerçek temsil güçlerinin ortaya çıkması ve Meclis'te âdil olarak temsil edilmeleri için seçim barajları yüzde 1 civarına kadar indirilebilir. Öte yandan siyasi partilerde (ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında, odalarda) antidemokratik hükümlerin anayasa ile yasaklanması önemlidir.

Türkiye üst seviyeye sıçrayabilir

Anayasadaki yargı, yönetimde istikrar, yürütme gücü ile yasama dengesi ilişkileri hükümlerinin müzakere, uzlaşma ve halkın mutabakatı ile değiştirilmesi halinde Türkiye, önüne açılan asırlık fırsat penceresini değerlendirerek dünyanın en önde gelen ileri ülkeleri haline gelebilir, yönetimde ve ekonomide istikrar sağlayarak halkın refahını kısa sürede hak ettiği seviyelere yükseltebilir.

Sürdürülebilir yargı bağımsızlığı

Türkiye'nin bu büyük sıçramayı gerçekleştirmesi, sürdürülebilir yargı bağımsızlığının sağlanması ile mümkündür.

Başkanı olduğum Daha İyi Yargı Derneği, 10 yılı aşkın birikimleri ile anayasanın yargı bölümünde **yer alması gereken hükümleri** hazırlayarak yayınlamış, ulusal ve uluslararası alanda tartışmaya açmıştır. Sürdürülebilir yargı bağımsızlığı, ancak ve ancak halkın yasamada âdil olarak temsil edilmesi, Meclis'in dengeleme ve denetleme mekanizmaları ile yürütmeyi dengelemesi, yargının da hukukun üstünlüğü ile yürütmeyi dizginleyebilir olması ile mümkündür.

Ancak, devasa devlet gücünün sadece yürütmesinin bile tek elde toplanması karşısında yasama ve yargı tedbirleri yine de yeterli olmayabilir. Devasa devlet gücünü elde bulunduran tek kişilik yürütmenin sadece yargı bağımsızlığına değil tüm

devlet organizasyonuna risk oluşturma ihtimalinin bertaraf edilmesi için yürütme gücünün doğal işlevlerinin birbirinden ayrılması, iktidarların icraata odaklanmasını sağlayacak şekilde düzenlenmesi uygun olacaktır.

Sorulması gereken soru

Ülkemizde birçok konuda, yönetimde sürekliliği sağlayan düzenleyici kurullar oluşturulmuş ve faaliyetleri hali hazırda sağlam zemine oturmuş bulunmaktadır. Ancak kahir çoğunluğun mutabakatı gereken konularda iktidar değişiklikleri, politikaların savrulmasına ve ileri geri gitmelere neden olmaktadır. Ortaya çıkan temsil asimetrisi de bu durumun sonuçlarından biridir.

Ülkemizin zaman ve enerji kaybetmesine neden olan eğitim, dış ilişkiler, adalet, Merkez Bankası ve istatistikler gibi temel konularda devlet adına politika belirleme işlevi için muhalefetin de katılımını sağlayan daimî şuralar oluşturulabilir.

Gerçek soru ise şudur: Ülkenin gerçek ihtiyacı olan bu temel konularda acaba Erdoğan ve Özel ne kadar ve nasıl açılım sağlayabileceklerdir?